והכתוב 'מִן הַמָּאתַיִם' שאם נפרשו בקרבן עצמו אין לו משמעות, ובהכרח מדבר על הנסכים שצריך להביא עם הקרבן, בא לומר שאם נתערב יין של ערלה ביין של היתר, מותר להביא ממנו לנסכים כשיעור היין האסור שנפל בו מִמּוֹתָר שֶׁתֵּי מֵאוֹת שֶׁנִּשְׁתַּיְּירוּ בַּבּוֹר – כאשר נמצאו בבור מאתיים חלקים של יין היתר כנגד חלק היין של הערלה, וּמִכָּאן למדים לְעָרְלָה שֶׁבְּטֵילָה בְּמָאתַיִם – שכשנתערב מן הערלה בדבר היתר, אם יש בהיתר מאתיים כנגד הערלה הרי היא בטילה והתערובת מותרת. והכתוב 'מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל' משמעו מִן המשקה הַמּוּתָּר בשתייה לְיִשְׂרָאֵל, שאין להביא נסכים אלא מדבר המותר באכילה לישראל, מִכָּאן אָמְרוּ, אֵין מֵבִיאִין נְסָכִין מִן הַטָּבֶל, שהוא אסור לישראל.

ממשיכה הברייתא: יָכוֹל היית לומר שכשם שאין מביאים נסכים מן הטבל, כך לֹא יָבִיא בשבת או ביום טוב נסכים מִן הַמּוּקְצֶה – מן היין שהקצהו מלהשתמש בו בשבת או ביום טוב, כיון שאינו ראוי אז לישראל, אָמְרָתָּ שאין לפרש כן, אלא מַה טָּבֶל מְיוּחָד שֶׁאִיסּוּר גּוּפוֹ – איסור מחמת עצמו [ולא מצד דבר אחר] גָּרַם לוֹ שיאסר לישראל, ואסור להביאו לנסכים, אַף כֹּל דבר שֶׁאִיסּוּר גּוּפוֹ גָּרַם לוֹ ליאסר לישראל אסור להביאו לנסכים, יָצָא מוּקְצֶה שֶׁאֵין אִיסּוּר גּוּפוֹ גָּרַם לוֹ, אֶלָּא אִיסּוּר דָּבָר אַחֵר – איסור שבת גָּרַם לוֹ שיהיה אסור באכילה, ולכן מותר להביאו לנסכים. הרי מפורש בברייתא שמותר להקריב מוקצה, ולכן המביא שה מהאחו ביום טוב ושחטו לשם תמיד, מותר להקריבו על המזבח ביום טוב.

מסיים אביי את הקושיא על רבה הסובר שמוקצה אסור מן התורה: וְאִי אָמְרַתְּ אִיסּוּר מוּקְצֶה דְּאוֹרַיְיתָא, ומשום כך לוקה על השימוש בעצי מוקצה, מַה לִּי אִיסּוּר גּוּפוֹ מַה לִּי אִיסּוּר דָּבָר אַחֵר, סוף סוף אינו 'ממשקה ישראל'.

מוסיף אביי להקשות: וְעוֹד קשה על עיקר דברי רבה שהעמיד את הברייתא במבשל בעצי מוקצה, הָא אַתְּ הוּא דְּאָמַרְתְּ – הרי אתה אמרת (מכות כא:), יש חִילּוּק מְלָאכוֹת לַשַּׁבָּת – העושה כמה מלאכות בשבת בשוגג בהעלם אחד [שעשה כמה אבות מלאכות, ושכח שמלאכות אלו אסורות], חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה, וְאֵין חִילּוּק מְלָאכוֹת לְיוֹם טוֹב – אבל העושה כמה אבות מלאכות ביום טוב במזיד במעשה אחד, או אפילו בכמה מעשים אלא שלא התרו בו אלא פעם אחת, אינו לוקה אלא אחת, ואם כן מדוע המבשל גיד הנשה בחלב ביום טוב בעצי מוקצה חייב מלקות גם משום מבשל וגם משום מוקצה.

מתרץ רבה: אֶלָּא, אַפִּיק [–הוצא] הֲבָעֳרָה וְעַיֵּיל [–והכנס] עֲצֵי אֲשֵׁירָה, כלומר שבישל גיד הנשה בחלב בענפים מאילן שעבדו אותו עבודה זרה, או העמידו תחתיו עבודה זרה, או נטעוהו לשם כך, שאסורים בהנאה, ולוקה משום שנהנה מעצי אשירה. וְאַזְהָרָה – והאזהרה וחיוב המלקות על השימוש בהם, מֵהָכָא – מפסוק זה שנאמר לגבי עיר הנדחת (דברים יג יח), 'וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם'.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב אָחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְאַבָּיֵי, אם מדובר במבשל בעצי אשירה, וְנִלְקֵי נַמִּי – שילקה גם מִשּׁוּם מה שנאמר בעבודה זרה (שם ז כו) 'וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ', ואם כן ילקה שש, ואילו בברייתא נאמר שלוקה רק חמש.

מתרץ רבה: אֶלָּא אַפִּיק הֲבָעֳרָה וְעַיֵּיל עֲצֵי הַקֹּדֶשׁ – שהסיק תחת תבשילו עצים שהוקדשו, שאסור לשורפם דרך השחתה, וְאַזְהָרָה – והאזהרה וחיוב המלקות על שריפתם, מֵהָכָא – מפסוק זה (שם יב ג–ד) 'וַאֲשֵׁירֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדֵּעוּן וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא, לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם'. כלומר, התורה מזהירה בלאו שלא נשחית ונשרוף דברים המוקדשים לשם ה', כפי שנצטווינו לעשות בעבודה זרה. ונמצא שלוקה שתים על אכילתו [אכילת גיד הנשה ואכילת בשר בחלב], ושלש על בישולו [בישול בשר בחלב, בישול ביום טוב, שריפת עצי הקדש], כמו ששנה רבי חייא בברייתא (לעיל מז:).

הגמרא דנה האם מחלוקת רבה ורב חסדא אם אומרים 'הואיל', היא מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע במשנתנו: אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא, הָא דְּרַב חִסְדָּא וְרַבָּה – מחלוקת זו שנחלקו רב חסדא ורבה בהאופה מיום טוב לחול אם פטור ממלקות משום 'הואיל', מַתְקֵיף דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא במשנתנו, שנחלקו בעושה עיסה טמאה ביום טוב, אם אסור לאפות תחילה את כל הכברות כיון שעומד להפריש אחת מהן לחלה ותאסר באכילה, ונמצא שאפאה ביום טוב שלא לצורך, או שאף על פי כן מותר לאפות את כל הכברות קודם שיפריש חלה, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר אָמְרִינַן הוֹאִיל – רבי אליעזר שאמר שיאפה תחילה את כל הכברות ולבסוף יפריש אחת מהן לחלה, סובר כרבה שאומרים 'הואיל', ולכן אף על פי שלבסוף יפריש אחת מהן לחלה ותיאסר באכילה, ונמצא שאפאה ביום טוב שלא לצורך אוכל נפש, מותר לאפותן 'הואיל ובידו להפריש מעט מכל כבר וכבר', שאז כל כבר וכבר ראויה לו לאכילה. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר לֹא אָמְרִינַן 'הוֹאִיל' – רבי יהושע שאמר שיפריש חלה ואחר כך יאפה את שאר הכברות, סובר כרב חסדא שאין אומרים 'הואיל' כדי להתיר מלאכת יום טוב, ולכן אסור לאפות את כל הכברות קודם שהפריש חלה.

רב פפא מפקפק במה שאמר רמי בר חמא שרבי אליעזר סובר כדעת רבה: אָמַר רַב פָּפָּא, וְדִילְמָא [–שמא] עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָתָם – שם במשנתנו לגבי העושה עיסה טמאה ביום טוב דְּאָמְרִינַן 'הוֹאִיל', אֶלָּא משום דְּבָעִידָנָא דְּקָא עָיֵילִי לְתַנּוּרָא – שבזמן שמכניס את הפת לתנור, כָּל חָדָא וְחָדָא חָזְיָא לֵיהּ לְדִידֵיהּ – כל אחת ואחת מן החתיכות ראויה לו לעצמו אף בלא 'הואיל', שעל כל כבר שמכניס לתנור יש לומר שלא תופרש לחלה ותהא ראויה לו לאכילה, ולכן אמר רבי אליעזר שמותר לאפות את כולן. אֲבָל הָכָא – כאן באופה מיום טוב לחול שנחלקו בו רבה ורב חסדא, דְּלָאוֹרְחִין הוּא דַּחֲזֵי לְדִידֵיהּ לֹא חָזֵי – שרק לאורחים ראוי המאכל הנאפה, אבל לעצמו אינו ראוי, שהרי כבר אכל סעודתו, ואת האורחים עדיין לא זימן, אֲמָא הָכִי נַמֵּי דְּלֹא אָמְרִינַן הוֹאִיל – נאמר שבזה גם רבי אליעזר מודה שאין אומרים 'הואיל', ואין הכרח לומר שסובר כרבה.

רב שישא מפקפק במה שאמר רמי בר חמא שרבי יהושע סובר כדעת רב חסדא: אָמַר רַב שֵׁשָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, וְדִילְמָא לֹא הִיא – ושמא אין מחלוקת רבה ורב חסדא תלויה במחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע, שעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָתָם – שם במשנה לגבי העושה עיסה טמאה ביום טוב דְּלֹא אָמְרִינַן – שאין אומרים 'הוֹאִיל', ואסור לאפות את כל הכברות, אֲבָל משום דְּאִיכָּא חָדָא דְּלֹא חָזְיָא לֹא לְדִידֵיהּ וְלֹא לְאוֹרְחִין – שיש כבר אחת שאינה ראויה לא לאופה עצמו ולא לאחרים, שהרי בסוף יפריש אחת מהן לחלה [כיון שאין דרך לבצוע מכל אחד מעט], ואותו כבר שיפריש לא יהיה ראוי לאף אחד. אֲבָל הָכָא – כאן, באופה מיום טוב לחול, דְּחֲזֵי מִיהַת לְאוֹרְחִין – שאף שאינו ראוי לו, מכל מקום כל מה שאפה ראוי לאורחים, ומצוי הוא שאורחים באים, אֲמָא הָכִי נַמֵּי אָמְרִינַן 'הוֹאִיל' – נאמר שבזה גם רבי יהושע מודה שאומרים 'הואיל' להתיר לו לאפות, ואין הכרח שסובר כרב חסדא שאין אומרים הואיל אף בענין זה.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים, האם רבי אליעזר ורבי יהושע נחלקו באם אומרים 'הואיל': אֲמַרוּהָ [רַבָּנָן] – אמרו החכמים את דברי רמי בר חמא, שתלה את מחלוקתם של רבי אליעזר ורבי יהושע במחלוקתם של רבה ורב חסדא, קַמֵּיהּ [–לפניו] דְּרַבִּי יִרְמְיָה וְרַבִּי זֵירָא, רַבִּי יִרְמְיָה קִיבְּלָהּ, רַבִּי זֵירָא לֹא קִיבְּלָהּ.

רבי ירמיה תמה על רבי זירא: אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא, מִילְּתָא דְּקַשְׁיָא לָן וְאַתְיָא כְּמָה שָׁנֵי – דבר שהיה קשה לנו במשך כמה שנים, כְּמַאי פְּלִיגִי – במה נחלקו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הַשְׁתָּא אָמְרוּהָ מִשְּׁמֵיהּ דְּנַבְרָא רַבָּה וְלֹא נִיקַבְּלָהּ – עתה שאמרו ביאור משמו של אדם גדול, הוא רמי בר חמא, שנחלקו אם אומרים 'הואיל', וכי לא נקבלו.

רבי זירא מבאר טעמו: אָמַר לֵיהּ רבי זירא לרבי ירמיה, הֵיכִי אֲקַבְּלָהּ – איך אקבל את ביאורו, דְּתָנְיָא בברייתא, אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לרבי אליעזר, לְדִבְרֵיךָ שאופה את כל הכברות ביום טוב אף על פי שעומד להפריש אחת מהן לחלה, הֲרֵי הוּא עוֹבֵר מִשּׁוּם 'לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה' (שמות כ י), כיון שאופה ביום טוב שלא לצורך, וּשְׁתֵּיהֶן

המשך בעמ' קלז

לֵיהּ – ולא השיב לו רבי אליעזר. וְאִי אִיתָא – ואם כדברי רמי בר חמא שרבי אליעזר סובר שאומרים 'הואיל', לֵימָא לֵיהּ – יאמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע, טַעֲמָא דִּידִי הטעם שלי שמותר לאפות את כל הככרות, הוא מִשּׁוּם שאומרים 'הואיל', ולמה שתק לו.

רבי ירמיה דוחה את טעמו של רבי זירא: אֲמַר לֵיהּ רבי ירמיה לרבי זירא, וְלֵיטַעֲמָיךְ – ולשיטתך שאתה אומר שמכך ששתק מוכח שלא היה לו מה להשיב, הָא דְּתַנְיָא בְּבָרַיְיתָא – כיצד תפרש מה ששנינו בברייתא, אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לרבי יהושע, לְדִבְרֶיךָ שאתה אומר שמפריש חלה מן העיסה ואינו אופה אותה, חֲרֵי תחמיץ והוּא עוֹבֵר עליה מִשּׁוּם 'בַּל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא', וְשָׁתִיק לֵיהּ – ולא השיב לו רבי יהושע, הָכִי נַמִּי דְּלֵא אַהֲדַר לֵיהּ – וכי גם כאן תאמר שלא היה לו מה להשיב, וְהָא קָא מַהֲדַר לֵיהּ בְּמַתְנִיתִין – והרי השיב לו במשנתנו, דְּתָנַן במשנתנו, אמר רבי יהושע, לֹא זֶהוּ חָמֵץ שֶׁמְּוַהְרִין עָלָיו מִשּׁוּם בַּל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא [כיון שאינו בבעלותו], אֶלָּא על כרחך צריך לומר שרבי יהושע שָׁתִיק לֵיהּ לרבי אליעזר בְּבָרַיְיתָא, וּמַהֲדַר לֵיהּ בְּמַתְנִיתִין – ומשיב לו במשנה, אם כן הָכָא נַמִּי אֵימוּר – גם כאן יש לומר שרבי אליעזר שָׁתִיק לֵיהּ לרבי יהושע בְּמַתְנִיתָא – בברייתא, וְאַהֲדַר לֵיהּ בְּמִכִּילְתָא אַחֲרִיתִי – והשיב לו בברייתא השנויה במקום אחר שאומרים 'הואיל', ואין ראיה משתיקתו שאינו סובר כך.

הגמרא מביאה מחלוקת כמי ההלכה במחלוקת השנויה במשנתנו: תָּנְיָא בברייתא, רַבִּי אוֹמֵר, הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שאופה את כל הככרות ואחר כך קורא על אחת מהן שם חלה. וְרַבִּי יִצְחָק אָמַר, הֲלָכָה כְּבֶן בְּתֵירָא שמפריש חלה מהעיסה קודם שיאפה אותה, ומטילה למים צוננים כדי שלא תחמיץ.

הגמרא מביאה ברייתא בענין שיעור העיסה שמותר ללוש בפסח. מבררת הברייתא: וְכַמָּה שִׁיעוּר עִיסָּה – עד כמה הוא שיעור העיסה שאפשר ללוש בפסח בפעם אחת ויוכל לשומרה מחימוץ, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, כְּעִיסָּה של חִיטִּין, יכול לללוש עד קַבַּיִן – שני קב קמח, וּכְעִיסָּה של שְׂעוֹרִין, יכול ללוש עד שְׁלֹשָׁה קַבִּין, שהחיטים מוציאים קמח יותר מהשעורים, ושלשה קבין חיטים טירחתם מרובה משל שעורים, ואינו יכול לשמור את העיסה שלא תחמיץ, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, חִילּוּף הַדְּבָרִים, בעיסה של שעורים יכול ללוש עד שני קבים, ובעיסה של חיטים יכול ללוש עד שלושה קבים, שהשעורים ממהרים להחמיץ מהחיטים, ואם ילוש עיסה של שעורים יותר משני קב אינו יכול לשמרה שלא תחמיץ.

מקשה הגמרא על המובא בשם רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה שבחיטים השיעור קביים ובשעורים שלשה קבים: וְהָתַנְיָא בברייתא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, כְּעִיסָּה של חִטִּין שְׁלֹשָׁה קַבִּין וּבְשְׂעוֹרִין אַרְבָּעָה קַבִּין.

מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – ברייתא זו השניה מדברת בַּחֲסֵירָתָא – בחיטים ושעורים רעות ודקות, ואילו הָא – ברייתא זו הראשונה מדברת בְּמֵעֲלְיָיתָא – בחיטים ושעורים טובות. כלומר, הקמח היוצא משלשה קבים של חיטים רעות שוה לקמח היוצא משני קבים של חיטים טובות, וכן הקמח היוצא מארבעה קבים של שעורים רעות שוה לקמח היוצא משלושה קבים של שעורים טובות.

הגמרא מביאה נפקא מינה מן האמור לענין מקח וממכר: אָמַר רַב פָּפָּא, שְׁמַע מִינָּהּ – מוכח מכאן שגְּרִיעֵין חִיטֵּי חֲסֵירָתָא מֵחִיטֵּי מְעַלְיָיתָא – שחיטים רעות גרועות מחיטים טובות טְפֵי מִדְּגְרִיעֵן שְׂעֹרֵי חֲסֵירָתָא מִשַּׂעֹרֵי מְעַלְיָיתָא – יותר ממה שגרועות שעורים רעות משעורים טובות, דְּאִילּוּ הָתָם – שם לגבי חיטים, אמרנו שקמח העשוי משלשה קבים של חיטים גרועות שוה לקמח העשוי משני קבין של חיטים טובות, ונמצא שהגרעון של הרעות לעומת הטובות הוא תְּלָתָא – שלישׁ, וְאילו הָכָא – כאן לגבי שעורים, אמרנו שקמח העשוי מארבעה קבים של שעורים גרועות שוה לקמח העשוי משלשה קבין של שעורים טובות, ונמצא שהגרעון של הרעות לעומת הטובות הוא רק רֵיבְּעָא – רבע.

הגמרא מביאה דעת האמוראים בשיעור עיסה לענין אפיית מצות ולענין חיוב חלה: אָמַר רַב, קַבָּא מְלוֹנְגָאָה – קמח במדת קב הנהוגה במקום ששמו מלונגא, לְפִיסְחָא – זה הוא שיעור העיסה שאפשר ללוש בפסח בפעם אחת ויוכל לשומרה מחימוץ, וְכֵן לַחַלָּה – וזה הוא גם שיעור העיסה בכל ימות השנה להתחייב בחלה.

מקשה הגמרא: (והתניא) [וְהָתְנַן] במשנה (חלה פ"ב מ"ז),

חֲמֵשֶׁת רְבָעִים של קב [–קב ורבע] קֶמַח וְעוֹד מעט, שעשה מהם עיסה, חַיָּבִין בַּחַלָּה, הרי שזהו השיעור להתחייב בחלה ולא קב של מלוגנא.

מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר – כך כוונת רב לומר, קַבָּא מְלוֹגְנָאי – קב של אנשי מלוגנא, נַמֵּי אַחַאי שִׁיעוּרָא קָאֵי – גם הוא שיעורו חמשת רבעים קמח ועוד.

הגמרא מביאה מנהג להחמיר לאפות בפסח פחות משיעור חלה, ודנה בכך מצד מצות הפרשת חלה: אָמַר רַב יוֹסֵף, חָנֵי נָשֵׁי דִּידַן נָהוּג לְמֵיפָא – אלו הנשים שלנו, נוהגות להחמיר ולאפות בפסח קְפִיזָא [–כלי המחזיק שלשה לוג] קְפִיזָא לְפִיסְחָא – רק שלש לוגים קמח בכל פעם, כדי לשמור את העיסה מן החימוץ.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרב יוסף, מַאי דַּעְתָּךְ – מדוע לדעתך הנהגה זו ראויה היא, מכיון שהיא לְחוּמְרָא, ואולם חוּמְרָא דְּאָתֵי לִידֵי קוּלָּא הוּא – מחומרא זו יוצאת קולא, דְּקָא מַפְקַע לָהּ מַחֲלָה – ששיעור קטן זה מפקיע את העיסה ממצות חלה.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי, אין אותן נשים מפקיעות את העיסה ממצות חלה, משום דְּעָבְדָן – שהן עושות כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, (דתניא) [דְּתָנַן] במשנה (חלה פ״ב מ״ד), העושה כמה עיסות שכל אחת מהן אין בה שיעור להתחייב בחלה, אבל אם יצרפן יהיה בהן שיעור להתחייב בחלה, ונגעו זה בזה. לדעת תנא קמא אין העיסות חייבות בחלה עד שישובו [–שידבקו זה בזה כל כך, שאם בא להפרידם נתלש מזה לזה]. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, חָרוֹדֶה את הלחמים לאחר אפייתם מן התנור וְנוֹתֵן אותם לַפַּל, הַפַּל מְצָרְפָן לְשיעור חַלָּה, אף שבעיסה ובכל לחם לבד לא היה שיעור. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. ונשים אלו רודות את כל המצות לסל אחד והן מתחייבות בחלה.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ אביי לרב יוסף, וְהָא אִיתְּמַר עָלָהּ – והרי נאמר על דברי רבי אליעזר, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לֹא שָׁנוּ שהסל מצרף לחלה, אֶלָּא בִּכְרֻרוֹת שֶׁל בָּבֶל שֶׁנּוֹשְׁכוֹת זוֹ מִזּוֹ כשמניחן זו אצל זו בתנור, מפני שהן רחבות ועגולות, ולכך נחשבות לעיסה אחת, אֲבָל כְּעֵכֶן – לחמים ארוכים וצרים שאינם נושכים זה מזה, לֹא – אין הסל מצרפן לחלה, והיינו משום שכדי לצרפן לחלה צריך גם שינשכו זה מזה וגם שיהיו בסל אחד. והרי המצות אינן נושכות זו מזו, ואם כן אין צירופן בסל מחייבן בחלה, ונמצא שמנהגן של הנשים לאפות בפסח רק שלשה רבעי קב בכל פעם אינו מנהג טוב, כיון שבכך מפקיעות את העיסה ממצות חלה.

מתרצת הגמרא: אמר רב יוסף לאביי, וְהָא אִיתְּמַר עָלָהּ – הרי נאמרה דעה אחרת בדברי רבי אליעזר, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, אֲפִילּוּ כְּעֵכֶן שאינם נושכים זה מזה הסל מצרפם לחלה, והיינו משום שלדעת רבי אליעזר כדי לצרפן לחלה אין צריך אלא שירדו אותם לסל אחד. ולכן נהגו הנשים לעשות בפסח עיסה פחותה משיעור החייב בחלה כדי לשומרה מחימוץ, ולרדות את המצות לסל אחד כדי שיתחייבו בחלה.

הגמרא מסתפקת בדעת רבי אליעזר שאמר שהסל מצרף לחלה: בְּעֵי – נסתפק רַבִּי יִרְמְיָה, רדה מן התנור לחמים שאין בכל אחד מהם שיעור חלה, והניחם על מַבְלָא [–דף] שֶׁאֵין לָהּ לְכַזְּוִין – מסגרת ושפה סביבה, מַהוּ – האם מצטרפים הלחמים להתחייב בחלה או לא. וצדדי הספק הם, האם בכדי שיצטרפו תּוֹךְ כְּלִי בָּעֵינַן – צריך שהם יהיו יחד ב׳תוך׳ כלי, וְהָא לֵיכָּא – וכאן אינם בתוכו של כלי מאחר שאין לטבלא דפנות ואין לה ׳תוך׳. אוֹ דִילְמָא אֲוִיר כְּלִי בָּעֵינַן – או שמא צריך רק שיהיו מונחים באויר הכלי, וְהָא אִיכָּא – וכאן ישנו לצירוף זה מאחר שהלחמים כולם מונחים על הטבלא. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

הגמרא מביאה שיטות נוספות בענין צירוף עיסות לחלה: תַּנְיָא בברייתא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הַפַּל מְצָרְפָן. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אף אם לא נתנם בסל אחד אלא אפאם בתנור אחד, הַתַּנּוּר מְצָרְפָן. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כִּכְרוֹת שֶׁל בָּבֶל שֶׁנּוֹשְׁכוֹת זוֹ מִזּוֹ בתנור מְצָרְפוֹת אפילו אם לא נתנן בסל אחד, אבל כעכים שאינם נושכים זה מזה אין מצטרפים בתנור.

משנה

משנתנו מבארת אופן הלישה והאפיה שלא יחמיץ הבצק: רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, שָׁלֹשׁ נָשִׁים לָשׁוֹת בצק בפסח כְּאֶחָת – באותה שעה, כל אחת בצק שיש בו כדי למלא את התנור, וְאוֹפוֹת בְּתַנּוּר אֶחָד זוֹ אַחַר זוֹ, ואף שהשלישית ממתנת לאפות אחר שתי חברותיה, אין חוששים שהבצק יחמיץ בזמן זה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אין להקל כל כך שיהיו לשות כאחת ואחר כך ימתינו לאפות, אלא שָׁלֹשׁ נָשִׁים עוֹסְקוֹת בַּבָּצֵק כְּאֶחָת, באופן שכל אחת עושה בבצק שלה מלאכה אחרת, שאַחַת מהשלוש [זו שהתחילה אחרונה] לָשָׁה, וּבאותו הזמן אַחַת אחרת [זו שהתחילה שניה] כבר עוֹרֶכֶת, וּבאותו הזמן אַחַת אחרת [זו שהתחילה ראשונה] כבר אוֹפָה, וכך אין אחת ממתנת לחברתה, ולא משתהה הבצק בלא עסק. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֹא כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא כָּל הָעֵצִים וְלֹא כָּל הַתַּנּוּרִים שָׁוִין, אלא יש נשים עצלניות שאם ינהגו כרבן גמליאל וילושו שלש כאחת, ויצטרכו חברותיהן להמתין עד שהן יערכו ויאפו, יחמיצו בצקותיהן, וכן יש עצים שאינם יבשים כל כך ונדלקים לאט, ויש תנורים שמתחממים בזמן מרובה, שאם אחת תסיים לערוך ותמתין עד שחברותיה יאפו יחמיץ הבצק, ולפיכך כדברי חכמים ראוי לעשות. זֶה הַכְּלָל, תָּפַח – אם רואה שהבצק שבידה עומד לתפוח, תִּלְטוֹשׁ בְּצוֹנֵן – תרחוץ ידיה במים צוננים, ותטוח בהם את הבצק כדי שיצטנן ולא יחמיץ.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המפרשת דעת חכמים שבמשנתנו: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, לָשָׁה – זו שלשה את הבצק ראשונה, כשסיימה ללוש, הִיא מְקַמֶּטֶת – עורכת את הבצק, וּבאותו זמן שהיא מקטפת, חֲבֵירְתָהּ לָשָׁה תַּחְתֶּיהָ – מתחילה ללוש את העיסה שלה, ושלישית ממתינה. הַמְקַמֶּטֶת – זו הראשונה שקיטפה את הבצק, כשסיימה לקטף, הִיא אוֹפָה ונותנת מצותיה לתנור, וּבאותו הזמן חֲבֵירְתָהּ שלשה ובבר סיימה ללוש מְקַמֶּטֶת תַּחְתֶּיהָ, וְהַשְּׁלִישִׁית לָשָׁה – מתחילה ללוש את בצקה. הָאוֹפָה – זו שלשה ראשונה, כשסיימה לאפות, הִיא חוזרת ולָשָׁה בצק אחר, וַחֲבֵירְתָהּ שסיימה לקטף אוֹפָה תַּחְתֶּיהָ, וְהַשְּׁלִישִׁית שסיימה ללוש מְקַמֶּטֶת, וְכך חוֹזְרוֹת חֲלִילָה [–לשון מחול, סביב סביב], שכשאחת אופה השנית עורכת והשלישית לשה. וְכָל זְמַן שֶׁעוֹסְקוֹת בַּבָּצֵק, אֵינוֹ בָּא לִידֵי חִימּוּץ.

שנינו במשנתנו: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר לֹא כָּל הַנָּשִׁים וכו׳ ולא כל העצים ולא כל התנורים שוין. הגמרא מביאה ברייתא שבה הדברים מפורשים יותר: תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, דַּנְתִּי לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל שאמר כלל בכל שלוש נשים, שלשת כאחת ואופות בתנור אחד זו אחר זו, ואחת ממתינה עד שיאפו השתים שלפניה, ואמרתי לו, יְלַמְּדֵנוּ רַבֵּינוּ, האם נאמר כלל זה בְּנָשִׁים וְרִיזוֹת הלשות ועורכות במהירות, אוֹ בְּנָשִׁים שֶׁאֵין זְרִיזוֹת, האם בְּעֵצִים לַחִים שנדלקים לאט אוֹ בְּעֵצִים יְבֵשִׁים, האם בְּתַנּוּר חַם האופה מהרה, אוֹ בְּתַנּוּר צוֹנֵן, והלא בשהנשים עצלניות או העצים לחים או התנור צונן אינן אופות במהרה, ועלול בצקם להחמיץ, וְאָמַר לִי רבן גמליאל, אֵין לְךָ אֶלָּא מַה שֶּׁשָּׁנוּ חֲכָמִים, זֶה הַכְּלָל, תָּפַח תִּלְטוֹשׁ בְּצוֹנֵן, וכך לא תחמיץ העיסה אף בנשים עצלניות ובעצים לחים ובתנור צונן.

משנה

משנתנו מבארת את סימני החימוץ שבעיסה: שִׂיאוּר – בצק שהחל להחמיץ ולא נתחמץ כל צרכו, יִשָּׂרֵף – צריך לבערו קודם הפסח, וְאולם הָאוֹכְלוֹ בפסח פָּטוּר ממלקות ומכרת, מכיון שאינו חמץ גמור אלא חמץ נוקשה. סִידּוּק – בצק שהחמיץ עד שנעשו בו סדקים, יִשָּׂרֵף, וְהָאוֹכְלוֹ חַיָּב כָּרֵת, שהוא חמץ גמור. המשנה מביאה מחלוקת במהותם של ׳שיאור׳ ו׳סידוק׳, אֵיזֶהוּ שִׂיאוּר, כְּקַרְנֵי חֲגָבִים – בצק שנעשו בו סדקים אחד לכאן ואחד לכאן. ואיזהו סִידּוּק, שנתרבו סדקיו עד שֶׁנִּתְעָרְבוּ סְדָקִין זֶה בָּזֶה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, זֶה וָזֶה – בין בצק שנתערבו סדקיו זה בזה ובין בצק שאין בו אלא סדק לכאן וסדק לכאן הרי הוא בכלל

המשך בעמ׳ קלו

'סידוק', **וְהָאוֹכְלוֹ חַיָּיב כָּרֵת**, שחמץ גמור הוא, **וְאֵיזֶהוּ שֶׁיאוּר שֶׁהאוכלו פטור מכרת, כֹּל** שאין בו סדק אלא **שֶׁהִכְסִיפוּ** [–הלבינו] **פָּנָיו** של הבצק **כְּפְנֵי אָדָם שֶׁעָמְדוּ שַׂעֲרוֹתָיו** מתוך פחד ורתת, שמחמת הפחד פניו מכסיפים.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בענין שיאור וסידוק: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **אֵיזֶהוּ שֶׁיאוּר, כֹּל שֶׁהִכְסִיפוּ פָּנָיו כְּאָדָם שֶׁעָמְדוּ שַׂעֲרוֹתָיו**, ואיזהו **סִידּוּק, שנעשו** סדקים **כְּקַרְנֵי חֲגָבִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵיזֶהוּ שֶׁיאוּר, כְּקַרְנֵי חֲגָבִים**, ואיזהו **סִידּוּק, שֶׁנִּתְעָרְבוּ כָּרָקִין זֶה בָּזֶה, וְזֶה זֶה הָאוֹכְלוֹ חַיָּיב כָּרֵת.**

מקשה הגמרא על השנוי בברייתא שלדברי חכמים חייב כרת על שיאור: **וְהָאָנַן תְּנַן** במשנתנו, **שֶׁיאוּר יִשָּׂרֵף וְהָאוֹכְלוֹ פָּטוּר** ממלקות ומכרת, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה**, וחכמים שבברייתא הם רבי יהודה. מתרצת הגמרא, **אֵימָא** – אמור שהסיפא ששנינו 'וזה וזה האוכלו חייב כרת' אינה המשך דברי חכמים, אלא התנא של הברייתא מסיים, **שִׁלְּרַבִּי מֵאִיר, זֶה וָזֶה** – בין אם נתערבו הסדקים זה בזה, שאמר רבי יהודה שהוא סידוק, ובין אם נעשו בו סדקים מרוחקים כקרני חגבים, שאמר רבי יהודה שהוא שיאור, **הָאוֹכְלוֹ חַיָּיב כָּרֵת**, כיון שלדעתו שניהם 'סידוק' הם, אבל חכמים [–רבי יהודה שבמשנתנו] סוברים, שכקרני חגבים הוא 'שיאור' והאוכלו פטור כדין חמץ נוקשה.

הגמרא מפרשת את דעת רבי מאיר: **אָמַר רָבָא, מַאי מַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר** – מה טעמו של רבי מאיר המחייב כרת על בצק שיש בו כקרני חגבים, משום **שֶׁאֵין לוֹ לְךָ כָּל קֶרֶץ וָקֶרֶץ מִלְמַעְלָה, שֶׁאֵין לוֹ בַּמָּה קְרָקִים מִלְמַטָּה** בתוך הבצק. ולכן, אף שלעין נראים רק הסדקים שמלמעלה והם רק כקרני חגבים, בתוכו ישנם סדקים שמעורבים זה בזה, והבצק חמץ גמור.